

Türkiye’de 2009-2016 Yılları Arasında İş Sağlığı Hemşireliği Alanında Yürütülen Lisansüstü Tezlerin Değerlendirmesi

Evaluation of Postgraduate Theses
In the Field of Occupational Health
Nursing in Turkey Between 2009-2016

(Araştırma)

Oya Nuran EMİROĞLU*, Nilgün KURU**, Ebru ÖZTÜRK ÇOPUR***

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, Türkiye’de 2009–2016 yılları arasında “iş sağlığı hemşireliği” alanında yapılmış lisansüstü tezlerin bazı özellikleri yönünden incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “iş sağlığı, işçi sağlığı ve hemşirelik” anahtar kelimeleri ayrı ayrı ve birlikte kullanılarak tarama yapılmıştır. Tez değerlendirme formu araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Bulgular: Tarama sonucunda 15 teze ulaşılmış olup, tezlerin %86.7’si yüksek lisans tezidir. Bu tezlerin %53.8 oranda halk sağlığı hemşireliği anabilim dalında, çoğunlukla Marmara Üniversitesinde (%23.0) ve 2009 (%30.7) yılında yapıldığı görülmüştür. Tezlerin %73.2’si tanımlayıcı çalışmadır. Tezlerde literatür doğrultusunda hazırlanan tanıtıcı bilgiler formu, ölçekler, anketler ve OMAHA Sınıflama Sistemi kullanılmıştır.

Sonuç: Tezlerin büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu, tanımlayıcı araştırma türünde yapıldığı, yıllara göre iş sağlığı alanında yapılan tezlerde sayısal azalma görüldüğü ve çalışmaların çoğunun yayın haline dönüştürülmediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çalışan sağlığı, hemşirelik, iş sağlığı, lisansüstü hemşirelik eğitimi.

*Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye,

E-mail: oyanuan@hacettepe.edu.tr, Tel: 0312 305 15 80, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5722-5660>

**Hacettepe Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye,

E-mail: knilgun@windowslive.com, Tel: 0312 305 15 80, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5200-6821>

*** Hacettepe Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye,

E-mail: ebru.ozrtuk@hacettepe.edu.tr, Tel: 0312 305 15 80, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1843-3499>

Geliş Tarihi: 29 Ocak 2018, Kabul Tarihi: 25 Mayıs 2018

Çalışma 6-7 Mayıs 2016 tarihinde Kocaeli’de gerçekleşen 1.Uluslararası İş Güvenliği ve Çalışan Sağlığı Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Atf/Citation: Emiroğlu O. N., Kuru N., Öztürk Çopur E. Türkiye’de 2009-2016 Yılları Arasında İş Sağlığı Hemşireliği Alanında Yürütülen Lisansüstü Tezlerin Değerlendirmesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2018; 5(2):... <https://doi.org/>

ABSTRACT

Aim: The aim of the study was to investigate some characteristics of the postgraduate theses conducted in the field of occupational health nursing between 2009-2016 in Turkey.

Material and Methods: Search terms included “occupational health”, “employee health” and “nursing” were used separately and together on the database of the National Council of Higher Education Thesis Center. The Thesis Evaluation Form was developed by the researchers.

Results: As a result of the search, 15 theses were reached and it was found that 86.7% of them were master thesis. It was also determined that 53.8% of the thesis were conducted in the public health nursing field, mostly in Marmara University (23.0%) and in the year of 2009 (30.7%). 73.2% of the theses used descriptive research techniques. Questionnaires, scales and OMAHA Classification System were used in these theses as data collection tools.

Conclusion: It was determined that the majority of theses were master thesis and used descriptive research type. There was a decrease in the number of thesis conducted in the field of occupational health according to years and the majority of studies were not published yet.

Key Words: *Employee health, nursing, occupational health, postgraduate nursing education.*

GİRİŞ

Hemşirelik araştırmalarının genel amacı hemşirelik mesleğinin uygulama, eğitim, yönetim ve bilişimi de dahil olmak üzere hemşirelik mesleğinde önem taşıyan konuların farklı boyutlarını anlamak, meslek ile ilgili problemleri çözmek veya soruları cevaplamaktır¹. Araştırmalar hemşirelere az bilinen konuları tanımlamak, hemşirelik bakım planlarını açıklamak, olası hemşirelik çıktılarını öngörmek, istenmeyen çıktıların bulunması ve istenilen davranış değişikliklerinin gerçekleştirilmesi için olanak vermektedir. Hemşirelik araştırmaları hemşirelik hizmetlerinin güçlenmesi için önemli ve gereklidir². Hemşirelik araştırmalarının mesleki gelişme kapsamında dikkatle ele alınması ve araştırma sonuçlarının uygulamaya yansıtılmasına gereksinim duyulmaktadır³. Hemşirelik araştırmalarının uygulamaya yansıtılmasının temel koşulu ve önceliği olay ve olgulara sorgulayıcı bir yaklaşım sergileyerek, bilginin uygulama ortamları içinde ve bilimsel yöntem ışığında oluşturulmasıdır⁴. İyi gözlemlerden elde edilen araştırma problemleri ile yürütülen araştırmalar ancak uygulama alanlarında kullanılabilir⁵. Uygulama alanlarında kullanılacak araştırma sonuçlarına ulaşmak için araştırma önceliği gerektiren alanlara yönelmek gerekir. Araştırmalara ayrılan sınırlı kaynaklar da göz önüne alındığında, ülkelerde araştırma önceliklerinin bilinmesi ve oluşturulması oldukça önemlidir⁶.

1997 yılında Dünya Sağlık Örgütü hemşirelik alanında öncelikli araştırma alanları listesi yayınlamış ve bu alanlardan birisinin de iş sağlığı olduğunu vurgulamıştır⁷. Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü Ortak Komitesi tarafından 1951 yılında yapılmış olan iş sağlığı tanımı, bütün çalışma alanlarını kapsayacak şekilde, “İş sağlığı, bütün mesleklerde çalışanların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik hallerini sürdürme ve daha üst düzeylere çıkarma çalışmaları” olarak tanımlanmaktadır⁸. Disiplinler arası çalışma gerektiren iş sağlığı hizmetlerinde hemşire, çalışan bireyi çalışma ortamında sürekli gözlemleyecek en uygun kişi olduğu için iş sağlığı hizmetlerinde anahtar rolde görülmektedir⁹.

1989-1998 yılları arasında yapılan ve 263 hemşirelik araştırmalarının incelendiği uluslararası bir çalışmada halk sağlığı konularının %31,9 ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Halk sağlığı konularının dağılımına bakıldığında epidemiyolojik çalışmalar başta gelirken, iş sağlığı hemşireliği ile ilgili çalışmalarında azımsanmayacak sayıda olduğu belirtilmektedir¹⁰. Türkiye’de ise hemşirelikte araştırma önceliklerinin belirlenmesine yönelik bilimsel araştırmalar oldukça sınırlıdır. Araştırmacıların daha önce yapılmış araştırma sonuçlarını takip ederek, dolaylı yoldan araştırma konu eğilimlerini saptamaya çalıştıkları belirtilmektedir¹¹. Bilimsel yayınların hazırlanmasında önceki çalışmalardan doğru bir biçimde yararlanılması ve kaynakların eleştirel olarak değerlendirilmesi için aktif bir süreç gereklidir¹². Ülkemizde hemşirelik araştırmalarının bilinçli olarak gelişimi hemşirelik yüksekokullarının kurulmasına dayanmaktadır¹³. Türkiye’de hemşirelik alanında iş sağlığı ile ilgili ilk tez, doktora tezi olup 1989 yılında yapılmıştır¹⁴. Yüksekokulların kurulması ile birlikte yürütülen tezler araştırmaların temelinin oluşturmakta ilgili alanlarda çalışma yürütmek isteyenlere rehberlik etmektedir¹². Bu nedenle tezlerin yıllara göre ağırlık verdiği konular ve ulaştığı bulgular sonraki araştırmalar açısından önemli rol oynamaktadır. Özsoy ve arkadaşları tarafından hemşirelikte lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi sonucu, ilk yayından 2009 yılına kadarki süreçte 15 lisansüstü teze ulaşılmıştır¹⁵. Özsoy ve arkadaşlarının yapmış olduğu değerlendirmenin devamı niteliğinde olan bu çalışmanın amacı, 2009-2016 yılları arasında hemşirelikte iş sağlığı alanında çalışılan lisansüstü tezlerin değerlendirmesidir. Geçmişten günümüze iş sağlığı alanında yürütülmüş tezlerin gözden geçirilmesi, var olan durumun ortaya konması, araştırma önceliklerinin belirlenmesi önemli olacaktır. Bu araştırmanın iş sağlığı alanında yürütülecek olan araştırmalara ışık tutacağı beklenmektedir. Ayrıca yürütülen çalışmalar iş sağlığı hemşireliği ve iş sağlığı hemşireliği yönetimi hakkında daha ileri araştırmalar için bir temel oluşturmaktadır¹⁶.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Türü

Bu çalışma, Türkiye’de 2009–2016 yılları arasında “iş sağlığı hemşireliği” alanında yapılmış lisansüstü tezlerin bazı özellikleri yönünden incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Örneklemi

Çalışmanın örneklemini 15 tez oluşturmuştur. Özsoy ve arkadaşlarının 2012 yılında yayınlanan makalesinde 1990-2009 yılları arasında iş sağlığı alanındaki lisansüstü hemşirelik tezleri değerlendirilmiştir. Bu nedenle Özsoy ve arkadaşlarının değerlendirdiği lisansüstü tezler çalışma kapsamına alınmayıp, o tarihten günümüze kadar olan tezler değerlendirilmiştir. Çalışma 15.03.2016-16.04.2016 tarihleri arasında yürütülmüş, 2009- 16 Nisan 2016 tarih aralığındaki tezler incelenmiştir. Yüksek Öğretim Kurumu ulusal tez merkezi sayfasındaki (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) “Basit tarama” seçeneği seçilmiş ve anahtar kelimeler olarak “iş sağlığı, işçi sağlığı

ve hemşirelik” ayrı ayrı ve birlikte kullanılarak hemşirelik alanındaki tezler dikkate alınarak tarama yapılmıştır. Belirlenen arama kriterleri doğrultusunda erişim izni olan 13 teze ve erişim izni olmayan 2 teze ulaşılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan “tez değerlendirme formu” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veriler; yüksek lisans ve doktora tezi, yayınlandığı yıl, üniversite, anabilim dalı, amacı, yöntemi (araştırma türü, evren, örneklem, veri toplama araçları) ve tezin yayına çevrilme durumu olmak üzere on farklı konu başlığı altında toplanmış ve gruplandırılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Tezlerden elde edilen verilerin özellikleri sayı ve yüzde hesaplamaları yapılarak özetlenmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yüksek Öğretim Kurumu ulusal tez merkezi sayfasından erişim izni olan 13 tez kullanılmış, erişim izni olmayan 2 tez için de tez yazarları aranmış ve gerekli kullanım izinleri alındıktan sonra çalışmaya dahil edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1’de tezlerin yüksek lisans ve doktora tezi, tezin yayınlandığı yıl, yürütüldüğü üniversite ve anabilim dalına ilişkin tanıtıcı bilgileri yer almaktadır. Tabloya göre, 2009-2016 tarihleri arasında toplamda 15 tez yürütülmüş olup tezler ağırlıklı olarak (%30.7; n:4) 2009 yılında gerçekleşmiştir. Yürütülen tezlerin büyük çoğunluğu (%86.6; n:13) yüksek lisans tezi olup, (%23.0; n:4) Marmara Üniversitesi’nde yapıldığı belirlenmiştir.

Tablo 2’de yüksek lisans ve doktora tezlerinin yapıldıkları anabilim dallarına göre dağılımları incelenmiş olup, tezlerin yarısı (%53.3; n:8) Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalında yürütülmüştür.

Tablo 3’de çalışma kapsamına alınan tezler sunulmuştur.

Tablo 4’de çalışma kapsamına alınan tezler yürütülme amaçlarına göre değerlendirildiğinde, yüksek lisans tezlerinin çalışma kapsamına alınan kişilerin iş sağlığı ve güvenliği durumlarını (%38.4; n:5), çalışılan işin kişilerin psikososyal boyutuna etkisini (%30.8; n:4), çalışanların sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını (%30.8; n:4) belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Doktora çalışmalarında ise birinde hastanede çalışan hemşirelere yönelik iş sağlığı hemşireliği uygulamalarında Omaha Sınıflama Sisteminin kullanımının uygunluğunu belirlemek amaçlanırken²⁷, diğer doktora çalışmasında yeraltı maden ocaklarında çalışan işçilerin çalışma koşullarının ruh sağlığına etkilerini belirlemek amaçlanmıştır³⁴.

Tablo 5’de yüksek lisans ve doktora tezlerinin yöntem kısımlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Yürütülen tezlerin çoğunda (%84.6; n:11) tanımlayıcı araştırma deseni

Tablo 1. Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerine İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Tanıtıcı Özellikler	Yüksek Lisans Tezleri		Doktora Tezleri	
	n	%	n	%
Tezin Yılı				
2009	4	30.7	-	-
2010	2	15.4	1	50.0
2011	2	15.4	-	-
2012	1	7.7	-	-
2013	2	15.4	-	-
2014	1	7.7	1	50.0
2015	1	7.7	-	-
Üniversite				
Marmara Üniversitesi	3	23.0	1	50.0
Gaziantep Üniversitesi	3	23.0	-	-
Afyon Kocatepe Üniversitesi	2	15.5	-	-
Hacettepe Üniversitesi	-	-	1	50.0
Haliç Üniversitesi	1	7.7	-	-
Ankara Üniversitesi	1	7.7	-	-
Cumhuriyet Üniversitesi	1	7.7	-	-
İstanbul Üniversitesi	1	7.7	-	-
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	7.7	-	-
Toplam	13	100.0	2	100.0

Tablo 2. Çalışma Kapsamında Değerlendirmeye Alınan Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	Yüksek Lisans Tezleri		Doktora Tezleri	
	n	%	n	%
Halk Sağlığı Hemşireliği	7	53.8	1	50.0
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği	2	15.4	-	-
Hemşirelikte Yönetim	2	15.4	-	-
Psikiyatri Hemşireliği	-	-	1	50.0
Hemşirelik Anabilim Dalı	2	15.4	-	-
Toplam	13	100.0	2	100.0

kullanılmıştır. Yüksek lisans tezlerinin yarısından biraz fazlasının örneklemini (%53.8; n:7) işçiler oluşturmaktadır. Araştırmacılar veri toplama aracı olarak (%61.6; n:8) ölçek ve anket formundan yararlanmış olup, ölçekler İş Güvenliği Ölçeği, SF-36 Yaşam Kalitesi Ölçeği, Durumluluk-Süreklilik Kaygı Ölçeği, Algılanan Stres Düzeyi Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği, Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği II ve Görsel Kıyaslama Ölçeği'dir. Anket olarak da çalışma kapsamına alınan bireylerin tanımlayıcı özelliklerini belirleyen formlar kullanılmıştır.

Tablo 6'de yüksek lisans ve doktora tezlerinin yayına çevrilme durumları incelenmiş olup, 13 tane yüksek lisans tezinden sadece biri uluslararası hakemli dergide yayınlanırken¹⁷,

Tablo 3. Çalışma Kapsamında Değerlendirmeye Alınan Tezler

Tez	Araştırmacı	Tezin Adı
Doktora	Tokur Kesgin, M	Hastanede Çalışan Hemşirelere Yönelik İş Sağlığı Hemşireliği Uygulamalarında OMAHA Sınıflama Sisteminin Kullanılması (27)
YL	Yavuz, E.	Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin İş Sağlığı ve İş Güvenliği Durumlarının İncelenmesi (28)
YL	Uçak, A.	Sağlık Personelinin Maruz Kaldığı İş Kazaları ve Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi (29)
YL	Sezgin, Ö.	İşçilerin Sigarayı Bırakmasında İş Sağlığı Hemşiresinin Rolü (30)
YL	Öztürk, A.	Bir Kamu Kurumunda Çalışan İşçilerin İş Stres Düzeylerinin Değerlendirilmesi (31)
YL	Yaman, H.	Gaziantep'teki Meksa-Gesop Çıraklık Eğitim Merkezindeki Kursiyerlerin İş Sağlığı ve İş Güvenliğine Bakışının Değerlendirilmesi (32)
YL	Çetin, L.	Sınıf Öğretmenlerinde Yaşam Kalitesi ve Etkileyen Bazı Faktörler (33)
Doktora	Kuzu, A.	Yeraltı Maden Ocaklarında Çalışan İşçileri Çalışma Koşullarının Ruh Sağlığına Etkisinin Belirlenmesi (34)
YL	Usca, Y.	Hastanede Çalışan Temizlik İşçileriyle Bir Fabrikada Çalışan İşçilerde Stres ve Kaygı Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler (35)
YL	Bağcı, S.	Yoğun Bakım Ünitelerinde Çalışan Hemşirelerin Anksiyete Düzeylerinin ve Belirleyici Faktörlerin Araştırılması (36)
YL	Karayemişoğlu, K.A.	Çalışan Güvenliği Açısından Hemşirelerin Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesi (37)
YL	Gönül, G.	Bir İlaç Firmasında Çalışanların Koroner Kalp Hastalığı Risk Faktörleri ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları (38)
YL	Yeşiltepe, A.	Temizlik İşçilerinin Bel Ağrıları ve Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi (39)
YL	Yeşil, H.	Metal Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir İşyerinde Bel Ağrısı Prevalansını Etkileyen Fiziksel, Psikososyal ve Ergonomik Faktörler (40)
YL	Arkan, G.	Sanayi Sitesinde Çalışan Çocuk İşçilerin Çalışma Koşulları ve İstismara Bakışı (41)

2 tane doktora tezinin biri uluslararası hakemli bir dergide yayınlanmıştır¹⁸. Yürütülen tezlerin büyük çoğunluğu (%86.7; n:13) yayınlanmamıştır.

TARTIŞMA

Çalışma kapsamına toplam 15 tez alınmıştır. Bu tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında yüksek lisans tezlerinin en fazla 2009 yılında olduğu görülmektedir. Halk sağlığı hemşireliği yüksek lisans ve iş sağlığı hemşireliği yüksek lisans programlarının artışına paralel olarak bu alanda yapılan tezlerin de sayısal olarak artması beklenmektedir. Fakat iş sağlığı hemşireliği alanındaki tezlerin yıllara göre sayısal olarak dağılımına bakıldığında giderek azalan bir eğilim olduğu görülmektedir. Bu durum iş sağlığı hemşireliği alanında tez yapabilmek için gerekli olan kurum izinlerinin alınmasının

Tablo 4. Çalışma Kapsamında Değerlendirmeye Alınan Tezlerin Yürütülme Amaçlarına Göre Dağılımı

Yürütülme Amaçları	Yüksek Lisans		Doktora	
	n	%	n	%
Çalışma kapsamına alınan kişilerin iş sağlığı ve güvenliği durumlarını belirlemek	5	38.4	-	-
Çalışılan işin kişilerin psikososyal boyutuna etkisini belirlemek	4	30.8	1	50.0
Çalışanların sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını belirlemek	4	30.8	-	-
Omaha Sınıflama Sisteminin kullanımını belirlemek	-	-	1	50.0
Toplam	13	100	2	100

Tablo 5. Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Yöntem Kısımlarına Yönelik Bilgiler

Tanıtıcı Özellikler	Yüksek Lisans Tezleri		Doktora tezleri	
	n	%	n	%
Araştırma Türü				
Tanımlayıcı	11	84.6	-	-
Kesitsel	1	7.7	-	-
Karma	-	-	1	50.0
Yarı-deneysel	-	-	1	50.0
Randomize Kontrollü Deneysel	1	7.7	-	-
Örneklem				
Sağlık Çalışanları	4	31.0	1	50.0
İşçiler	7	53.8	1	50.0
Öğretmenler	1	7.6	-	-
Halk Eğitim Öğrencileri	1	7.6	-	-
Veri toplama aracı				
Sadece Anket Formu	5	38.4	-	-
Anket Formu ve Ölçek	8	61.6	1	50.0
Anket Formu ve OMAHA Sınıflama Sistemi	-	-	1	50.0
Toplam	13	100.0	2	100.0

zorluğu ile açıklanabilir. İş sağlığı hemşireliği ile ilgili ilk doktora tezi 1990 yılında yapılmıştır. Bu çalışma kapsamına alınan 2009-2016 yılları arasında toplam 2 doktora tezi yapılmış ve bunun ilki 2010 yılında ikincisi ise 2014 yılında tamamlanmıştır. Doktora tezlerinin az olması iş sağlığı hemşireliği ile ilgili ileri çalışmaların ve alanda kanıta dayalı uygulamaların yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca Kadioğlu ve arkadaşlarının (2013) Türkiye'deki halk sağlığı hemşireliği eğitimini değerlendirdikleri çalışmada belirttikleri gibi danışman sayısının azlığı da alanda yapılan tez çalışmalarının az olması ile ilişkilendirilebilir¹⁹. Ardahan ve Özsoy'un Türkiye'de hemşirelik araştırma

Tablo 6. Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Yayına Çevrilme Durumu

Tanıtıcı Özellikler	Yüksek Lisans Tezleri		Doktora Tezleri	
	n	%	n	%
Tezin Yayına Çevrilme Durumu				
Evet	1	7.7	1	50.0
Hayır	12	92.3	1	50.0
Toplam	13	100.0	2	100.0
Yayınlanmış Tezler				
Ulusal Hakemli Dergi	-	-	-	-
Uluslararası Hakemli Dergi	1	50.0	1	50.0
Toplam	1	50.0	1	50.0

eğilimleri üzerine yaptıkları çalışma da 1984-2007 yılları arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini incelenmiş ve tezlerin %82.9'unun yüksek lisans tezi olduğu bulunmuştur²⁰. Yürütülen çalışmaların daha çok yüksek lisans düzeyinde ve sorun belirlemeye yönelik durum analizi şeklinde olduğu görülmektedir. Yüksek lisans tezlerinin daha çok olması yüksek lisans programlarının doktora programlarından daha önce açılmasıyla ve dolayısıyla yüksek lisans programındaki öğrencilerinin daha fazla olması ile açıklanabilir. Bu durum birçok ülke içinde benzer durumdadır. Örneğin; İngiltere ve Avustralya'da da son 10 yılda doktora eğitiminin hızlı bir ivme kazanmış olduğu²¹ ve 2011'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hemşirelerin sadece %1'inin doktora derecesine sahip olduğu bilinmektedir²². Türkiye'de yapılan tez çalışmalarının azlığının tersine Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 1989-98 yılları arasında yapılan 263 hemşirelik araştırmasının incelendiği bir çalışmada halk sağlığı konularının %31,9 ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Halk sağlığı konularının dağılımına bakıldığında epidemiyolojik çalışmalar başta gelirken iş sağlığı hemşireliği konusu ile ilgili çalışmalarında azımsanmayacak sayıda olduğu belirtilmektedir¹⁰.

Tezler yapılmış oldukları üniversitelere göre incelendiğinde en çok Marmara Üniversitesi'nde yapıldığı görülmektedir. Yapılan bir başka çalışmada yüksek lisans tezlerinin %37.4'ü Marmara Bölgesi, %24.5'i İç Anadolu Bölgesi, %25.1'i Ege Bölgesinde bulunan üniversitelerde yapıldığı görülmüştür²⁰.

Tezlerin yapılmış olduğu anabilim dalına göre dağılımı incelendiğinde yüksek lisans tezlerinin en fazla (%53.8) halk sağlığı hemşireliği anabilim dalında gerçekleştiği, yapılmış olan 2 tane doktora tezinden bir tanesinin de yine halk sağlığı hemşireliği anabilim dalında yapıldığı belirtilmiştir (Tablo 2). İş sağlığı hemşireliği konularının halk sağlığı hemşireliği konu alanlarından biri olması ve iş sağlığı hemşireliği anabilim dalı olarak herhangi bir programın var olmaması bu durum için etken olabilir. Ülkemizde hemşirelikte lisansüstü eğitim ilk olarak Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde Hemşirelik Anabilim Dalı altında 1968 yılında yüksek lisans ve 1972 yılında doktora programları olarak başlamasına rağmen, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı yüksek lisans ve doktora programı 1998 yılında başlamıştır. Ayrıca hemşirelikte yüksek lisans ve doktora eğitiminin başlangıçta hemşirelik programı

olarak yürütülmesi sonucu olarak yapılan tezlerin %15.4'ünün hemşirelik anabilim dalı altında yapılmış olduğu görülmektedir²³. Bir başka çalışmada benzer şekilde yapılan tezlerin %69.2'sinin hemşirelik anabilim dalında yapıldığı görülmektedir²⁰. Lisansüstü eğitim programlarının açılabilmesi için yükseköğretim kurumunun belirlemiş olduğu bazı koşullar bulunmaktadır. Doktora programı açılması için en az ikisi profesör kadrosunda olmak üzere altı öğretim üyesi, birisinin profesör olması halinde ise en az ikisi doçent olmak üzere üniversite kadrosunda asgari toplam altı öğretim üyesi olması gerekmektedir. Yüksek lisans programının açılması için ise en az ikisi profesör ve/veya doçent unvanına sahip olmak üzere üniversite kadrosunda asgari üç öğretim üyesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra doktora programında yer alacak öğretim üyelerinin en az dört yarıyıl bir lisans ya da iki yarıyıl tezli yüksek lisans programında ders vermiş olması, yüksek lisans programı için ise en az iki yarıyıl bir lisans programında ders vermiş olması ayrıca bir öğretim üyesinin doktora programında tez yönetebilmesi için en az bir yüksek lisans tezi yönetmiş olması gerektiği şartları konulmuştur²⁴. Hemşirelik yüksekokulları/ bölümleri/ fakültelerinde görev yapan öğretim üye sayısının yetersiz olması ve diğer koşullar sebebiyle hemşirelik de lisansüstü eğitiminin anabilim dallarında yürütülmesi güçleşmiştir. Lisansüstü eğitiminin gerekliliği ve devamının sağlanması nedeniyle de farklı çalışma alanları olan öğretim üyeleri bir araya gelerek hemşirelik anabilim dalı adı altında lisansüstü programları yürütmektedirler.

Çalışma kapsamına alınan tezlerin adları incelendiğinde başlıkta olması gereken çalışma grubunu ve çalışmanın içeriğini yansıttığı görülmektedir. Ayrıca başlıklarda kullanılan fiillere bakarak (değerlendirmek, belirlemek, incelemek) çalışmaların türüne yönelik kanıya varılabilmektedir. Benzer şekilde yapılan bir başka çalışmada da tezlerin başlığının çoğunun içeriği yansıttığı bulunmuştur²⁵. Başka bir çalışmada da başlıkta en çok incelemek, değerlendirmek ve belirlemek fiillerinin kullanıldığı görülmektedir²⁰. Konularına bakıldığında ise yüksek lisans tezlerinin durum analizi yapmak, bilgi düzeyini belirlemek ve iş sağlığı hemşiresinin rollerini belirlemeye yönelik olduğu, doktora tezlerinin de daha çok etki belirlemeye yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Benzer şekilde yapılan bir başka çalışmada yüksek lisans tezlerindeki konu eğilimleri incelendiğinde; tezlerin çoğunlukla bilgi düzeyini belirleme çalışmaları, ölçek kullanılarak yapılan çalışmalar, temel hemşirelik girişimleri, kalite çalışmaları, hemşirenin rolleri ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Doktora tezlerindeki konu eğilimleri incelendiğinde ise, doktora tezlerinin ölçek kullanılarak yapılan çalışmalar, kalite çalışmaları, bilgi düzeyini belirleme çalışmaları, temel hemşirelik girişimleri, hemşirelikte araştırmalar ile ilgili olduğu saptanmıştır²⁰.

Çalışmada tezlerin türüne göre dağılımlarına bakıldığında, yüksek lisans tezlerinin büyük çoğunluğunun (%84.6; n:11) tanımlayıcı araştırma tipinde olduğu görülmektedir. Kesitsel ve yarı-deneysel tezlerin %7.7 oranla çok daha az olduğu görülmektedir. Doktora tezlerinde ise tanımlayıcı çalışmalardan uzaklaşıldığı ve deneysel çalışmalara yönelme olduğu görülmektedir. Yine benzer şekilde Ardahan ve Özsoy'un yaptığı çalışmada da tezlerin %47.6'sının tanımlayıcı olduğu belirtilmektedir²⁰. Ayrıca tezlerin hiçbirinde nitel araştırmalara yer verilmediği görülmektedir. Bu durum ülkemizde yüksek lisans tezlerinde genelde tanımlayıcı çalışmaların yürütülmesi ve sorun belirlemeye yönelik olması ve doktora tezlerinde ise alana yenilik getirecek, kanıta dayalı uygulamalara yönelik çalışmalara öncelik verilmesi ve nitel araştırmaların çok yapılmaması ile açıklanabilir.

Çalışmada tezlerin örneklem grubuna bakıldığında, çalışma grubunu en fazla işçilerin oluşturduğu ve onu sağlık çalışanlarının takip ettiği görülmektedir. Doktora tezlerinin bir tanesinde hemşireler örneklem grubunu oluştururken, diğerinde ise işçiler çalışma örneklemini oluşturmaktadır.

Tezlerde veri toplama aracı olarak çoğunlukla anket formu ve ölçeklerin kullanıldığı ve bir doktora tezinde sınıflama sisteminin kullanıldığı görülmektedir. Tezlerde yeni bir ölçek geliştirmektense daha önce geliştirilmiş ölçekleri kullanma eğilimi olduğu görülmektedir. Ölçeklerin standardizasyonu ve tarafsız ölçmeyi sağladığı için çoğunlukla ölçek kullanımının tercih edildiği düşünülebilir²⁶. Bir başka çalışma sonucunda da ölçeklerin daha çok doktora tezlerinde kullanıldığı, yüksek lisans tezlerinin de büyük çoğunluğunda (%87.7) ölçek kullanıldığını görülmektedir²⁰.

Tezlerin yayına çevrilme durumu çalışmanın yürütüldüğü tarihler arasında Türk tıp dizini, google akademik, pubmed ve google scholar veri tabanları taranarak belirlenmiştir. Toplam 13 yüksek lisans tezinden sadece birinin uluslararası hakemli dergide yayınlandığı¹⁷, 2 doktora tezinin de birinin uluslararası hakemli dergide¹⁸ yayınlandığı görülmektedir. Wilkes ve arkadaşlarının (2015) Avustralya'da 2001-2012 yılları arasında doktora mezunu 27 kişi ile yaptıkları çalışmada 6 kişinin yayını olmamasına rağmen 21 kişinin toplamda doktora tezlerine ait 88 yayını olduğu görülmektedir²¹.

Bu durum tez süreci tamamlandıktan sonra araştırmacıların danışmanları ile olan iletişiminin devam ettirmede güçlük yaşaması, dergilerin yayımlama süreci ile ilgili bilgilere sahip olmaması, hakemlerden ve editörden gelen düzeltmelerin zamanında ve hızlı yapmaması yayın sürecinin uzamasına neden olmaktadır. Ayrıca editör ve hakem kaynaklı sorunlar da yayın sürecini etkileyebilmektedir. Hakemlerin değerlendirmelerini hızlı ya da yavaş yapmaları, editör ekibinin niceliksel ve niteliksel özellikleri de yayınlanma sürecinde etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra dergilerin yayın periyodu ve yayın kabul etme durumu da makalelerin yayınlanma sürecine etki edebilmektedir⁴².

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışma kapsamına alınan tezlerin daha çok yüksek lisans programında yürütüldüğü, tanımlayıcı düzeyde olduğu, tezlerde ölçeklerin sıklıkla kullanıldığı ve tezlerin büyük oranda yayınlanmadığı görülmektedir. Oysa yapılan tezlerin ve araştırmaların bilim dünyasına katkısı sonuçlarının paylaşılmasına bağlıdır. Bu nedenle yayınlanmamış tezlerin yayınlanmama nedenlerinin araştırılması, tezlerin tamamının yayına çevrilmesi ve alandaki diğer profesyonellerin ulaşımına imkân vermesi gerekmektedir. Ayrıca ülkemizde de diğer ülkelere paralel şekilde doktora çalışmalarının az olduğu görülmele birlikte ivedi bir şekilde doktora tez çalışmalarına önem verilmesi ve dikkat çekilmesi önerilmektedir. Tez çalışmalarının araştırma önceliklerinden bağımsız olarak yapıldığı görülürken öncelikle ülkemiz için araştırma önceliklerinin belirlenmesi önerilmektedir. Ayrıca; hemşirelerin mesleki gelişmelere yön verebilmesi, değişimlere ayak uydurabilmesi için çalışmaların uygulamaya yansıtacak şekilde planlanması ve daha çok yeni bir bilgi ve/veya uygulama ortaya çıkaracak şekilde yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Polit DF, Beck CT. Nursingresearch: Generating and assessing evidence for nursing practice. China: Lippincott Williams Wilkins, 2008. p. 2-47.
2. Polit DF, Beck CT. Nursing research: Principles and methods: United States of America: Lippincott Williams Wilkins, 2004. p. 3-42.
3. Emiroğlu ON, Aksayan S. Gelişmekte olan ülkelerde araştırma güçlükleri ve çözüm önerileri. Hemşirelikte Araştırma Dergisi 1999, 1(1):36-40.
4. Karagözoğlu Ş. Bilim, bilimsel araştırma süreci ve hemşirelik. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2006, 13(2):64-71.
5. Salazar MK. Applying research to practice. Practical guidelines for occupational health nurses. AAOHN Journal 2002, 50(11):520-527.
6. Siriruttanapruk S, Anantagunathi P. Occupational health and safety situation and research priority in Thailand. Industrial health 2004; 42(2):135-140.
7. Hirschfeld MJ. WHO Priorities for a common nursing research agenda. Int Nurs Rev, 1998; 45(1):13-4.
8. ILO/WHO. Committee on Occupational Health, International Labour Organization and World Health Organization 1951. "Thirteenth Session of the Joint ILO/WHO Committee on Occupational Health" http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_110478.pdf
9. Emiroğlu ON. İş sağlığı hemşireliği ve sorunları. Toplum ve Hekim 2000, 15(39): 178-181.
10. Orrego S, Castrillon C, Najera RM. Research projects presented at the Pan American Colloquium on Nursing: 1989-1998. Invest Enfermagem (Portugal) February 2000, 5: 62-71.
11. Özsoy AS. Hemşirelikte araştırma öncelikleri. Hemşirelikte Araştırma Dergisi 2009, 11(1):52-59.
12. Emiroğlu ON. Bilim etiği ve sorumluluklar. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2005, 7(1):5-25.
13. Velioglu P, Oktay S. Türkiye’de hemşirelik araştırmalarına tarihsel açıdan kısa bir bakış. Hemşirelik Araştırma Dergisi 1999, 1(1):5-12.
14. Karadakovan A, Fadiloğlu Ç. Gürültülü Ortamda Çalışmanın Kan Basıncı ve Nabız Hızı Üzerindeki Etkisi ve Bu Konuda Yapılan Hizmet İçi Eğitimin, İşçilerin Koruyucu Önlem Almaya İlişkin Bilgi ve Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir, 1989.
15. Özsoy S, Yıldırım JG, Kalkım A, Muslu L, Yıldırım N. Türkiye’de hemşirelikte iş sağlığı lisansüstü tezlerinin eleştirel değerlendirmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 2012; 28(3):65-84.
16. Mellor G, McVeigh C. Occupational health nursing practice in Australia: What occupational health nurses say they do and what they actually do. Collegian, 2006; 13(3):18-24.
17. Arkan G, Sohbet R. Workplace Health Saf. 2014 Nov;62(11):453-9. doi: 10.3928/21650799-20140902-05. Epub 2014 Sep.
18. Kesgin M T, Kublay G. Using the Omaha System in occupational health nursing applications: Advantages of a common language in the diagnosis, intervention and evaluation of nurses’ health problems. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2014: 152, 488-494.
19. Kadioğlu H, Albayrak S, Esin MN. Public health nursing education in Turkey: A national survey. International Nursing Review, 2013; 60 (4):536-542.
20. Ardahan M, Özsoy S. Türkiye’de hemşirelik araştırmalarındaki eğilimler: yüksek lisans ve doktora tezleri üzerine bir çalışma. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2015; 4(4):516-534.

21. Wilkes L, Cummings J, Ratanapongleka M, Carter B. Doctoral theses in nursing and midwifery: challenging their contribution to nursing scholarship and the profession. *Australian Journal of Advanced Nursing*, 2015; 32(4):6-14.
22. Nickitas DM, Feeg V. Doubling the number of nurses with a doctorate by 2020: predicting the right number or getting it right? *Nursing Economics*, 2011; 29(3): 109-111.
23. Kocaman G. Türkiye’de hemşirelik eğitim sorunları. *Hemşirelikte Araştırma Dergisi Özel Baskı*, 2004; 119-150.
24. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK). Lisansüstü Eğitim-Öğretim Programı Açılması ve Yürütülmesine Dair İlkeler. URL: http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/13282424. 22.03.2018.
25. Kapborg I, BerteröC Critiquing Bachelor candidates’ theses: are the criteria useful?. *International Nursing Review*, 2002; 49(2):122-128.
26. Karasar N. Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010. s. 136-156.
27. Tokur Kesgin M, Kublay G. Hastanede çalışan hemşirelere yönelik iş sağlığı hemşireliği uygulamalarında omaha sınıflama sisteminin kullanılması [tez]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2010.
28. Yavuz E, Bahçecik N. Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin iş sağlığı ve iş güvenliği durumlarının incelenmesi [tez]. İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2009.
29. Uçak A, Karabekir HS. Sağlık personelinin maruz kaldığı iş kazaları ve geri bildirimlerinin değerlendirilmesi [tez]. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2009.
30. Sezgin Ö, Ergün A. İşçilerin sigarayı bırakmasında iş sağlığı hemşiresinin rolü [tez]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2009.
31. Öztürk A, Tezel A. Bir kamu kurumunda çalışan işçilerin iş stres düzeylerinin değerlendirilmesi [tez]. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2015.
32. Yaman H, Sohbet R. Gaziantep’teki MEKSA-GESOP çıraklık eğitim merkezindeki kursiyerlerin iş sağlığı ve iş güvenliğine bakışının değerlendirilmesi [tez]. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2011.
33. Çetin L, Güler N. Sınıf öğretmenlerinde yaşam kalitesi ve etkileyen bazı faktörler [tez]. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2010.
34. Kuzu A, Barlas Ünsal G, Gonca Onan N. Yeraltı maden ocaklarında çalışan işçileri çalışma koşullarının ruh sağlığına etkisinin belirlenmesi [tez]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2014.
35. Usca Y, Sohbet R. Hastanede çalışan temizlik işçileriyle bir fabrikada çalışan işçilerde stres ve kaygı düzeyleri ve etkileyen faktörler [tez]. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2013.
36. Bağcı S, Karalar M. Yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerin anksiyete düzeylerinin ve belirleyici faktörlerin araştırılması [tez]. Afyon: Kocatepe Üniversitesi, 2012.
37. Karayemişoğlu Kazanç A, Baykal Ü. Çalışan güvenliği açısından hemşirelerin çalışma koşullarının değerlendirilmesi [tez]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2010.
38. Gönül G, Ergün A. Bir ilaç firmasında çalışanların koroner kalp hastalığı risk faktörleri ve sağlıklı yaşam biçimi davranışları [tez]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2009.
39. Yeşiltepe A, Beşer A. Temizlik işçilerinin bel ağrıları ve etkili olan faktörlerin belirlenmesi [tez]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2014.
40. Yeşil H, Ergün A. Metal sektöründe faaliyet gösteren bir işyerinde bel ağrısı prevalansını etkileyen fiziksel, psikososyal ve ergonomik faktörler [tez]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2013.
41. Arkan G, Sohbet R. Sanayi sitesinde çalışan çocuk işçilerin çalışma koşulları ve istismara bakışı [tez]. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, 2011.
42. Al U, Şencan İ. Bilimsel iletişimin dikenli yolları: makalelerin yayın süreci üzerine bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 2016; 30(3): 449-470.